

ROMÂNIA 1940-1945 – PIERDERILE ECONOMICE

VASILE T. CIUBĂNCAN

Pierderile economice suferite de România în perioada anilor 1940-1945, pe care le evaluăm în ansamblul lor ca un tot unitar, s-au circumscris în vâltoarea evenimentelor grave ale celui de-al doilea război mondial care le-au cauzat și generalizat. După cum ne este cunoscut acest război a fost declanșat de Germania nazistă la 1 septembrie 1939, prin atacul militar împotriva Poloniei, fără declarație de război, care s-a generalizat la nivel european transformându-se în final în cea de-a doua conflagrație mondială din secolul al XX-lea și s-a prelungit pe teritoriul Europei până la 9 mai 1945

România nu a fost și nu putea să fie o excepție de a nu fi cuprinsă în flăcările lui, prin locul și poziția ei geostrategică, în care s-au încrucișat interesele antagoniste ale marilor puteri imperialiste aflate în cele două tabere opuse. Adversarii României s-au folosit de aceste interese contradictorii politice și militare și prin asocieri directe și indirecte cu inamicii săi, au cauzat țării noastre pierderi economice uriașe, la care cu greu le putem găsi termeni de comparație în secolele anterioare.

Pierderile economice în ansamblul lor au fost cauzate și declanșate de pierderile de suveranitate statală a României asupra unor provincii istorice sau părți mari din acestea, prin amputarea gravă a frontierelor sale rezultate din actele istorice naționale desăvârșite la 1 decembrie 1918, când s-a înfăptuit unitatea teritorială și națională a României moderne, hotare consfințite și pe plan internațional la Conferința de Pace de la Paris în anul 1920.

România a pierdut într-un timp record de numai 4 luni iunie- septembrie 1940, provincia parte a Moldovei istorice denumită impropriu sub dominația țaristă de „Basarabia”, precum și partea nordică a Moldovei istorice cu o altă denumire generică de „Bucovina de Sus”, amândouă în favoarea exclusiv a fostei Uniuni Sovietice. Pierderea lor a avut la bază tratatul secret germano-sovietic cu caracter imperialist de tristă memorie, consemnat în istoria contemporană drept „Pactul Molotov-Ribbentrop”, semnat la 30 august 1939 la Moscova sub sceptrul lui Stalin.

Pe baza lui guvernul sovietic a adresat României acel cunoscut ultimatum – dictat-agresiv, din 26 iunie 1940, pe care guvernul român și regele Carol al II-lea, în situația politică externă întunecată în care se afla țara în acele momente, au acceptat primul dictat cu caracter imperialist agresiv și foarte periculos.

Ca urmare directă și în legătură cu primul act imperialist, România a fost pusă în fața celui de-al doilea act similar: Dictatul de la Viena din 30 august 1940, plănuit și apoi impus nouă de guvernele Germaniei naziste și a Italiei fasciste pe de o parte în favoarea intereselor politice și militare geostrategice în sud estul Europei și cu bătaie lungă peste frontierele acesteia spre alte continente. De altă parte pentru satisfacerea exclusivă a intereselor revizioniste ale Ungariei, care la rândul ei spre a-și atinge aceste scopuri le-a șantajat cu un previzibil atac militar iminent împotriva României,, act care contravenea intereselor puterilor Axei de a-și asigura singure dominația în zonele de interes pe care le-am enumerat.

Din păcate, din nou clasa politică românească era profund divizată și în parte manevrată de Carol al II-lea și în lipsa unui consens național care era vital în acele momente, precum și împotriva voinței de fier a poporului român și a armatei sale care s-au declarat pentru o rezistență militară înfruntând toate riscurile ei, s-a cedat presiunilor și șantajului politic al puterilor Axei secundate și de presiuni ale guvernului sovietic.

Tot în aceleași împrejurări grave sub presiunea exercitată direct de către Hitler precum și din partea guvernului sovietic, România a fost pusă în situația în acele momente grele să poarte tratative și să semneze tratatul româno- bulgar în septembrie 1940 la Craiova, prin care a restituit Bulgariei, Cadrilaterul dobrogean, anexat la România în anul 1913, în contextul războaielor balcanice din anii 1912-1913. Acest act a fost totuși tratat și s-a ajuns la un compromis politic între cele două părți care au făcut concesii reciproce, iar transpunerea lui în practică nu au produs atâtea traume umane grave precum și pierderi colosale de orice fel, comparativ cu pierderile și consecințele de gravitate extremă cauzate de cele două acte imperialiste dinaintea acestui tratat.

Pierderile teritoriale suferite de România în intervalul iunie- septembrie 1940, s-au cifrat la 101 157 km.p -34,28%, km.p. din totalul teritoriului național de 295049 km.p.-100%, înfăptuit la 1 decembrie 1918.A mai rămas României până în anul 1945 o suprafață de 193882 km p-66,72%, iar prin redobândirea celor 43492km p din Transilvania de Sus eliberată la 25 octombrie 1944, suprafață actuală a teritoriului României este de 237 394 km.p.

Teritoriile pe care România le-a pierdut și le-a evacuat, primele două prin amenințări grave de forță, nu au fost similare cu părți din deșerturile Saharei sau din alte continente, ci erau teritorii care dispuneau de mari bogății ale solului și ale subsolului, cu un potențial industrial și agricol, comercial cu rețele de comunicații și de căi ferate, cu obiective economice, industriale, sociale și culturale, cu un bogat habitat agricol organizat și structurat în comunități umane stabile, cu gospodării individuale posesoare de bunuri imobiliare și materiale de valori de importanță națională și multe alte categorii de valori care în totalitatea lor, însumate pe bază de inventar, au făcut parte din Avuția Națională a României.

Din aceste realități generale, economice și socio-umane s-au constituit acele uriașe pierderi economice pe care România le-a suferit încă din momentul pierderii

suveranității statale asupra teritoriilor în care s-au aflat și facem încercarea să le evaluăm într-o concepție unitară și în funcție de evoluția evenimentelor grave ce s-au desfășurat în anii următori au produs alte pierderi și consecințe grave asupra României și poporului român pe care le enumerăm în continuare.

1. Pierderile economice imediate materiale și financiare aflate în teritoriile provinciilor istorice Basarabia, Bucovina de Sus, Transilvania de Sus și cele din Cadrilaterul dobrogean, care au fost evaluate oficial la valoarea leului din anul 1940, iar noi le-am raportat și la cursul leu-USD din 29 august 1940 de 135,51 lei-1 USD.

2. Eforturile materiale și financiare ale României pentru susținerea războiului din Est, dus împotriva fostei Uniuni Sovietice, la care a luat parte alături de Germania nazistă și Italia fascistă, în perioada 22 iunie 1941 –23 august 1944, care în final s-au transformat în pierderi efective pentru România din Avuția Națională în urma pierderii acestui război și din care au urmat amplificarea lor prin obligațiile ce le-au fost impuse prin Convenția de armistițiu cu puterile aliate semnate la Moscova la 12 –13 septembrie 1944.

3. Contribuțiile și eforturile materiale și financiare ale României pentru susținerea războiului de eliberare națională dus împotriva armatelor germane și celei maghiare aflate pe teritoriul său, în perioada 23 august-25 octombrie 1944, continuate apoi prin luptele purtate pe frontul de vest în afara teritoriului național până la 9 mai 1945.

4. Pierderile economice suferite de România în timpul desfășurării ostilităților militare pe teritoriul său, în perioada 23 august-25 octombrie 1944.

5. Pierderile cauzate în avuția publică și în avuția populației din teritoriul Transilvaniei de Sus, cauzate de ocupația Ungariei în perioada 5 septembrie 1940-25 octombrie 1944.

Totalul pierderilor ce au fost însumate la punctele 2-5 au fost evaluate oficial de către guvernul României și la cererile aliaților în lei și la cursul leu-USD din anul 1938 de 140 lei 1 USD.

Cu aceste scurte precizări despre evoluția și succesiunea pierderilor economice și de altă natură pe care România le-a suferit, continuăm analiza noastră în scopul de a evidenția, evalua și concretiza dimensiunea lor cantitativă și valorică, pe bază de documente oficiale și alte surse documentare complementare.

Primul document pe această importantă problemă de interes național a fost datat la 16 decembrie 1940 și aparține generalului Ion Antonescu conducătorul statului de atunci, inițiat pentru susținerea drepturilor României la plata bunurilor Statului român rămase în teritoriul cedat Ungariei, prin sentința Dictatului de la Viena din 30 august 1940, și a dispus luarea următoarelor măsuri. Redăm *in extenso* conținutul documentului:

„Președinția Consiliului de Miniștri nr 3640 00/40 București, 16 decembrie 1940

În vederea susținerii dreptului nostru la plata bunurilor Statului rămase în teritoriile cedate Ungariei, delegația română (numită special în acest scop de

guvernul Antonescu condusă de doctor Valeriu Pop fost ministru și membru al delegației române care a participat la ședința cu puterile Axei în timpul Dictatului de la Viena n.n.) pentru negocieri cu Ungaria va cere anumite lucrări și informații Dvs sau de la alte instituții cu buget anexă supuse controlului acestui Departament.

Pentru a organiza aceste lucrări cu toate garanțiile de seriozitate și de executare rapidă, veți binevoi a lua următoarele dispozițiuni:

1. Fiecare serviciu sau direcție va însărcina un funcționar cu grad de șef de serviciu cel puțin, care va avea sarcina să cunoască perfect situațiunea tuturor bunurilor de orice fel aflate actualmente în teritoriul cedat și depinzând înainte de 30 august de acel serviciu sau direcție.

2. Un funcționar superior din Departamentul Dvs. căruia i se va adăuga un înlocuitor va face legătura între acest departament și Delegația Română, lui i se vor repartiza cererile Delegației, pentru informații și lucrări iar el va repartiza aceste cereri direcțiilor și serviciilor competente. Tot el va comunica Delegației Române, cunoscând perfect lucrările care vor fi înaintate acestei Delegații .

3. Lucrările cerute de Delegație vor trebui executate în limita timpului indicat de către această Delegație ; orice imposibilitate de executare în termen va fi semnalată Delegației înainte de expirarea acestui termen și anume imediat după primirea cererii de la Delegație.(...)

6. Lucrările care vor fi înaintate Delegației incomplete sau nedefinitive din cauze independente de posibilitățile funcționarilor delegați pentru executarea lor, vor trebui să fie aprofundate și completate de aceștia ulterior depunerii acestor lucrări, fără a mai fi nevoie pentru aceasta să fie sesizați de Delegația română .

GENERAL ANTONESCU

Ss G-ral Antonescu”.¹

Al doilea document care a stat la baza unor evaluări a pierderilor economice suferite de România în anul 1940, a fost datat în octombrie 1942 și se referea la ansamblul pierderilor din toate cele patru provincii istorice afectate de evenimentele din 1940. Redăm conținutul raportului organului de stat căruia i-a fost dat spre executare și primul document :

„SECRETARIATUL DE STAT AL ROMÂNIZĂRII, COLONIZĂRII ȘI INVENTARULUI

DIRECȚIA INVENTARULUI Avuției Publice

16 ianuarie 1943

D-lui Vice-Președinte al Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu

Potrivit dispozițiilor Domnului Mareșal de a se arăta, «**ce pagube materiale (în miliarde lei) au produs pierderea Basarabiei, Ardealului și Cadrilaterului și cât s-a readus în patrimoniul Statului, după 1941, prin recucerirea Provinciilor (Basarabia și Bucovina de Sus n.n.) și ocuparea Transnistriei, atât în averea instituțiilor publice cât și în averea particularilor**» comunicată de Președinția

¹ Arh. Naț. C. București, fond *Președinția Consiliului de Miniștri*, dos. 328/1940, f. 1-3.

Consiliului de Miniștri cu adrese nr. 15304 din 14 octombrie 1942, avem onoarea a Vă supune cunoștinței Domniei voastre următoarele:

În executarea acestei dispoziții am procedat în felul următor:

a. Culegerea datelor

1. Am extras din actele aflate la Comisiunea Româno-maghiară, de la Președinția Consiliului de Miniștri, toate datele privitoare la pierderile pe care le-au suferit în Ardealul de Nord instituțiile publice, căile ferate particulare, Institutul național al Cooperăției și Societatea Anonimă de Telefoane

Datele culese de la Comisiunea mixtă româno-maghiară au trebuit să fie verificate și numai după aceea centralizate întrucât înainte nu se făcuse nici o verificare sau o centralizare a acestora.

2. Pentru completarea și confruntarea datelor aflate de la Comisiunea româno-maghiară am cerut de la Casa Autonomă a Monopolurilor și minelor de aur ale statului din Baia-Mare, situațiuni privitoare la pierderile, pe care le-a suferit în 1940.

3. Am utilizat datele elaborate de Direcțiunea Inventarului Avuțiilor Publice cu privire la pierderile instituțiilor publice, din lucrările de inventariere întocmite de comune în anul 1939/1940, privind Ardealul de Nord și Cadrilaterul.

4. Am extras din lucrările întocmite de Ministerul de Finanțe, Oficiul de Studii, datele privitoare la plusurile de inventar, constatate după recucerirea Basarabiei, în patrimoniul instituțiilor publice, plusurile de proveniență rusească :aceste date nu au putut fi întocmite și pentru Bucovina, întrucât „(...documentul se întrerupe de la aceste relatări n.n.)”²

În încheierea raportului între altele se mai arăta: „În privința prezentării datelor ne-am dat toată silința să le verificăm pentru a le pune în lumina realității. Astfel, am putut verifica lucrările Comisiei mixte româno-maghiare. Datele comunicate de guvernămintele Basarabiei și Bucovinei au putu fi verificate numai în parte întrucât nu ne-au prezentat lucrările de bază care le-au servit la centralizarea lor(...).

În general, datele au fost prezentate cu multă chibzuință, cu toată greutatea culegerii lor, din lipsă de date statistice asupra economiei publice și mai ales asupra economiei particulare din Basarabia și Bucovina, anterioare anului 1940 cu varietatea domeniilor la care se referă”³.

Lucrările au fost executate până în ianuarie 1943 când au fost înaintate Guvernului României. Pe baza datelor cuprinse în acel document și al unor investigații noi acolo unde unele date nu erau complete, am putut evalua în prima fază pierderile economice suferite de România în anul 1940 în cele patru provincii istorice la care ne-am referit. Din ansamblul pierderilor generale, redăm în continuare acele pierderi cauzate României prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940, structurate după principiul proprietății asupra bunurilor respective, evaluate astfel:

² *Idem*, dos 134/1940-1943, f. 1-32.

³ *Ibidem*, f. 8-14,5-18. Datele prezentate în comunicat sunt extrase din lucrarea: Vasile T. Ciubăncan, *România 1940-1945, Pierderile economice*, în fază de pregătire pentru publicare.

I. A. Din avuția publică 63.953.533.562 lei = 471.946.968 USD – 17,0%

B. Din avuția populației 298.859.802.243 lei = 2.139.028.871 USD – 83,0%

Total A + B 383.813.335.805 lei = 2.741.523.827 USD = 100%

II. În perioada 5 septembrie 1940 până la 25 octombrie 1944 de ocupație a Ungariei asupra teritoriului anexat de la România prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940, guvernele Ungariei au exploatat forțat și în multe domenii în mod prădalnic potențialul economic al acestui teritoriu, a resurselor solului și ale subsolului, precum și bunurile imobiliare și mobile în principal cele ale populației, aducând mari prejudicii care s-au transformat în pierderi economice de amploare, adăugate la celelalte din anul 1940. În cea mai mare parte aceste categorii de pierderi au fost identificate de noi prin cercetări suplimentare, în raport cu ceea ce era cunoscut pierderile din 1940.

Totalul pierderilor din această categorie le-am evaluat la: 275.035.194.723 lei = 1.964.537.105 USD reprezentând în plus 72% din valoarea celor din 1940 .

Printre aceste grupe de pierderi s-au înscris : valoarea producției industriei prelucrătoare din perioada septembrie 1940 – septembrie 1944, de 61.580.150.000 lei = 439.858.214 USD. Pierderile din industria forestieră 30,9 miliarde lei = 220.847.300 USD pentru care există date statistice oficiale ungare. Producția vegetală agricolă 35 miliarde lei = 250 milioane USD. Impozitul agricol plătit de populație 33 miliarde lei = 238.600.000 USD. Impozitul pe clădirile urbane și rurale 58,4 miliarde lei = 417.142.857 USD, la care s-au adăugat alte grupe de pierderi pentru economia populației și economia națională a României, toate în beneficiul Ungariei ca stat ocupant.

III. După cum ne este cunoscut la 23 august 1944 România a ieșit din alianța cu Germania nazistă și a început războiul de eliberare națională și de readucere în granițele sale teritoriul pierdut prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940. În intervalul 23 august – 25 octombrie 1944, în care au avut loc ostilitățile militare atât pe teritoriul României inclusiv al Transilvaniei de Sus, trupele militare germane și maghiare au provocat distrugerii mari de obiective economice și sociale, precum și mari prejudicii aduse populației din zonele de operații. Valoarea acestor distrugerii au fost evaluate de Guvernul României la: **48.944.526.941 lei = 349.603.764 USD .**

Cercetând apoi valoarea sumelor necesare pentru reconstrucția și refacerea obiectivelor ce au fost distruse, am mai identificat la un număr de șase județe suma necesară de **67.424.260.132 lei = 481.601.858 USD**. Dintre acestea s-au raportat de la județul Bihor 13,8 miliarde lei, județul Satu Mare 30 miliarde lei, din care 20 miliarde reprezentau valoarea obiectivelor distruse de ocupanți, județul Mureș 13,6 miliarde necesare pentru refacerea obiectivelor distruse, județul Bistrița Năsăud 6.319.560.132 lei, județul Sălaj 3.050.783.790 lei, Maramureș 3.625.000.00 lei .

Cumulate cele două grupe se ridică la **116.368.787.073 lei = 831.205.622 USD**.

IV. România, pentru susținerea războiului din Vest, atât al armatei române cât și susținerea armatelor sovietice prin obligațiile înscrise în convenția de armistițiu cu

puterile aliate din septembrie 1944, a făcut un efort financiar și material care s-a ridicat la: **1.222.910.330.306 lei = 8.785.073.788 USD.**

V. La Conferința de Pace de la Paris cu puterile aliate în cel de-al doilea război mondial și semnarea tratatului de pace, România a formulat pretenții la despăgubiri de război față de Germania și Ungaria în valoare de :

149.382.681.364 lei = 1.067.019.153 USD, pentru daunele aduse economiei României atât în Avuția Publică cât și în Avuția Particulară, raportate la întreaga perioadă septembrie 1940 – 25 octombrie 1944.

Toate revendicările formulate ca despăgubiri de război de către România, i-au fost respinse atât de puterile aliate și asociații lor cât și de către guvernul Ungariei. Acestea din urmă într-o primă fază a respins cererile României sub motivul că nu avea statutul de cobeligerant și ca urmare în optica lui nu ar fi avut dreptul la revendicările la care ne-am referit. Mai mult, în partea finală a dezbaterilor acestor probleme, delegatul guvernului ungar a declarat că populația românească din Transilvania de Sus aflată sub ocupația Ungariei nu a suferit nici o pierdere economică și în plus guvernul ungar a formulat el pretenții față de România, invocând investiții ce le-ar fi făcut și alte zise pretenții.

Față de aceste pretenții ungare pe bază de documente oficiale și alte informații, investițiile la care se referea au fost utilizate pentru fortificații la granița cu România, construirea de șosele strategice din punct de vedere militar a sute de poduri din beton armat pe aceste trasee, investiții în căile ferate între care s-a înscris în principal linia ferată Sărățel – Deda, alte linii ferate înguste din zonele montane și altele pentru exploatarea pădurilor și altor bogății, locomotive pentru liniile ferate înguste și alte asemenea categorii de investiții. În anul 1944 așa cum am arătat și cum oglindesc documentele majoritatea absolută a acestor obiective construite sau modernizate au fost distruse în proporții greu de evaluat integral. Atunci România mai trebuia să plătească și pentru ele despăgubiri Ungariei?

Cumulate toate categoriile de pierderi economice drept consecință a Dictatului de la Viena, pe care le-am evaluat, acestea s-au ridicat la **2.147.510.329.271 lei = 14.143.471.921 USD,** 56% din totalul pierderilor României în perioada anilor 1940-1945.

Acesta a fost bilanțul pierderilor economice suferite de România, drept consecințe ale Dictatului de la Viena, a ocupației ungare și ale celorlalte consecințe la care ne-am referit.

Comparativ cu alți indicatori economici din economia României interbelice, pierderile pe care le-am consemnat au fost de *58 de ori mai mari decât venitul național al României de 37 miliarde lei din anul 1938, sau de 66,6 ori decât bugetul României din anul financiar 1939 – 1940 în valoare de 32.228.900.000 lei.*

VI. România prin anexarea de către URSS în iunie 1940 a Basarabiei, Bucovinei de Sus a regiunii Herța din componența Moldovei, precum și prin restituirea către Bulgaria a Cadrilaterului dobrogean în septembrie 1940 a mai pierdut bunuri și valori de **253.747.646.890 lei = 1.374.368.371 USD.**

VII. În urma acelor evenimente grave România a fost apoi implicată în cel de-al doilea război mondial, în prima fază în războiul din Est, alături de Germania nazistă, pe care însă l-a pierdut integral, iar eforturile materiale și financiare pe care le-a făcut, s-au transformat în pierderi economice în totalitatea lor. La acestea s-au mai adăugat obligațiile prevăzute în convenția de armistițiu cu marii aliați, din septembrie 1944, pentru susținerea unor părți din cerințele armatei sovietice în desfășurarea luptelor atât pe teritoriul său cât și în afara lui până la 9 mai 1945. Pierderile pe de o parte și celelalte eforturi făcute în interesul eliberării naționale și a războiului din Vest s-au ridicat la **1.417.364.628.471 lei= 10.124.032.988 USD.**

Cumulate cele două grupe de pierderi s-au ridicat la **1.671.112.275.361 lei= 11.936.162.252 USD.**

Ajunși la finalul evenimentelor, valoarea pierderilor economice suferite de România în perioada 1940-1945 în sume globale s-au ridicat la **3.818.622.514.632 lei = 25.641.873.280 USD.**

Pierderile au fost mai mari de **103 ori** sau pe o perioadă de **103 ani**, a venitului național al României din 1938, sau de **125 ori** sau **125** de bugete anuale din anul 1939-1940.

Acesta a fost bilanțul financiar tragic pentru România și poporul român cauzat de evenimentele celui de-al doilea război mondial.

ROMÂNIA 1940-1945 – ECONOMICS LOSS (Summary)

The author estimates in a unitary visions and on the basis of a sound archive documentation the economic losses that affected Romania's national wealth between 1940 – 1945.

The conclusion that author emphasizes is that the territorial transfers from 1940 to some neighbouring countries which had claimed these territories, caused these losses and they were followed by Romania's involvement in the World War II and its costs, by the destruction of goods during the military hostilities which took place on the Romanian territory and by the costs of their rehabilitation during the post-war period.

The final balance of the losses and of their value – according to the author – exceeded 103 times the value of the Romanian national income in 1938 (37 bilions of lei), the equivalent of 27.142.857 USD (1 USD rate of change =140 lei) and it exceeded 125 times the Romanian budget (32,2 bilions of lei) for the year 1939 – 1940. The author also specifies that over 75% of the losses were from the wealth of the Romanian population.